

**A SZÁDECZKY-KARDOSS CSALÁD
SZÁRMAZÁSI HELYÉRE VONATKOZÓ
LEGKORÁBBI OKLEVELES ADATOK**

Összeállította: Almási Tibor

SZEGED 2004.

Előszó helyett

Szeretett és nagyrabecsült professzoromtól, Szádeczky-Kardoss Samutól kaptam megbízatást arra, hogy közelebbről megvizsgáljak három-négy olyan középkori oklevélszöveget, amelyek - feltételezése szerint - családja régmúltjához kapcsolódnak, és amelyek könyvbeli közzétételére rokonságából hívta fel valaki a figyelmét. Feladatom többrétű volt. Mindenekelőtt a publikált szövegek kiadási adatait kellett a kézhez kapott xeroxok alapján felderítenem, továbbá az a kérdés is válaszra várt, hogy vajon fellelhetők-e ma a szóban forgó oklevelek kéziratai, avagy elkallódtak, esetleg az enyészet kerítette hatalmába már azokat. Ha a kéziratok szerencsés esetben léteznének és elérhetők, akkor hol és milyen jelzeten lelhetők fel, és beszerezhető-e róluk fotókópia? Ezek tisztázásán túl felderítésre szorult a vizsgált iratok szöveghagyománya, továbbá feladatomba tartozott még az azonosított iratok forráskritikai vizsgálata, valamint más rokon vonatkozású okiratok felderítése is. Mindezen munkálatoknak új olvasatok közreadásához, a publikált szövegek magyarra fordításához, illetve a leglényegesebb tartalmi és formai mozzanatokra kiterjedő kommentárok elkészítéséhez kellett vezetniük.

A vizsgálatok során hamar középpontba kerültek a Szádeczky-Kardoss család - főként Trencsén megyei és erdélyi vonatkozású iratokban bővelkedő - levéltárának Mohács előtti darabjai, amelyek ma a Magyar Országos Levéltár őrzetében találhatók. A kiindulásul szolgáló, azonosított okleveleknek, továbbá a Szádeczky-levéltár legkorábbi iratainak szembetűnő közös vonása az egyező földrajzi környezet; valamennyi a Trencsén megyei Beszterce vidékén fekvő néhány Vág-menti faluhoz, Szádecsnéhez, Domanizshoz és Kardos-Vaszkához kötődik, tehát azokhoz a településekhez, amelyekre a Szádeczky-Kardoss családnév két eleme utal, és ahová a családi múlt felderíthető korai szálai visszavezetnek.

A legrégebbi oklevelekből kiviláglik, hogy a családtörténet első, írott forrás alapján megragadható alakjai a trencsényi várhoz kötődő várjobbágyok voltak; egy testvérpár, nevezetesen Premysl és Nosk. Utóbbi a királyi seregben vitézkedve elesett az 1253. évi cseh háborúban, ám utódokat hagyott maga után; két fiút, Balázst és Sadoch-ot, akik az apjuk hősi halálával kiérdemelt királyi jutalom élvezői lehettek. Sadoch - az iratokbeli említések szerint - papként működött. Neve a Szádeczne falunévvel sejtet összefüggést. Mivel az egyik diploma Premysl nagybátyjukat gyermektelennek mondja, így a családfa a 13. század utolsó harmadától minden bizonnyal Sadoch pap testvérének, Balázsnak az ágából kieredve indulhatott sok-sok évszázados terebélyesedésnek. Sajnos a fennmaradt 14-15. századi okmányok túlzottan hézagosak ahhoz, hogy érdemes lenne akárcsak bizonytalan érvényű genealógiai rekonstrukciók kísérettel is próbálkozni. Ezáltal az ódon okmányokból feltáruló "szaggatott" történet

biztosabb érvennyel és megbízhatóbban vonatkoztatható az iratok közös helyszínére, a Szádeczky-Kardoss család múltjának mikrokörnyezetére, mintsem a család nemzedékről nemzedékre következő egykori tagjainak viselt cselekedeteire.

Eredeti tervei szerint Szádeczky-Kardoss Samu Professzor Úr maga kívánt a jelen munka elé rövid bevezetőt írni, szándéka beteljesítésében azonban romló egészségi állapota meggátolta sajnos. A helyzet kényszerében az itt papírra vetett szerkesztői megjegyzések ezen el nem készült előszó helyét foglalják el - méltatlanul - a jelen munka élén, ámbátor egy pillanatig sem kétséges, hogy az eredetileg ide szánt bevezető sorok bármilyen helyettesítési kísérlete csak gyatra és botor próbálkozás lehet, egyszersmind azt is tudván tudva, hogy az olvasót ért veszteség Szádeczky Professzor Úr előszavának elmaradásával - a tudósi tárgyyszerűségre éppúgy gondolva itt, mint a családi kötelék indokolta s megengedte személyesebb hangvétellelre - sehogyan sem pótolható és nem is mérsékelhető.

1. 1259.

[B]ela dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque rex omnibus Christi fidelibus presens scriptum ad quos pervenerit, salutem in omnium salvatore. Regia circumspectio tantam penes sibi subditos debet adhibere diligentiam, ut quanto quis fidelius famulatur, tanto largius regali retributione fruatur et gratuletur. Proinde tam presentibus quam posteris intimamus, quod cum per divinam ultionem Tartari regnum nostrum fuissent ingressi, Premysl cum fratre suo nomine Nosk, iobagiones castri Trinchyniensis, milites strenui, cum fidei nostro Bogumerio, comite eiusdem castri, in conservando castro nominato et confinio ex parte Moraue contra inimic[os] nostros dimicando nobis gratum exhibuerunt servitium, sicut per eundem Bogumerium comitem percepimus viva voce; et postmodum cum regnum Moraue domino concedente omni nostro cum exercitu fuissemu[s] ingressi, et dictos Premysl et Nosk cum karissimo genere nostro, domino duce Rozyslao pro observatione castri predicti et confini [!] in eodem comitatu dimissemus, ipsi pro nobis coram oculis ipsius Rocizlay prelium [g]lleserunt gloriosum et unus eorum, scilicet Nosk ibidem fuit interemptus, Premysl vero cum predicto nostro genere ad nos rediit graviter vulneratus, unum militem cum armis nobis captivatum presentando. Considerat[is] itaque tantis utriusque servitiis et meritis, ipsum Premysl et filios Nosk interempti, videlicet Sradok et Blasium cum omnibus possessionibus eorum in titulum servientum nostrorum assumpsimus, liberam eisdem [d]antes facultatem in domo nostra aurea perfrui libertate et insuper eisdem unam terram vacuam Dulow vocatam in comitatu Trinchyniensi, que est inter terram ville Gown hospitum castri et terram ca[strens]ium de eadem villa, a predicto castro et ab omni iure comitis eiusdem castri penitus exceptam et liberatam contulimus tam a se quam a suis heredibus et successoribus iure perpetuo possidendam. In [cuius ?] possessionem per fidelem nostrum Benedictum, magistrum tavarnicorum karissime consortis nostre et comitem castri superius nominati, filium Fonch, eos introduci iussimus. Et sicut ab eodem comite percepimus [qua]m etiam a iobagionibus castri sepius nominati seu a capitulo Nitriensi, mete terre predicte tali ordine distinguntur: incipit prima meta a flumine Vag a loco Premezleyez vocato et ascendit superius [u]sque ad molendinum eiusdem Premysl, abhinc transit terram camposam et aquam Vazuch nuncupatam ad locum Nedelychtelky vocatum, deinde vadit per terram camposam directe, binis metis di[st]inquendo terram castrensium ad Zabreg, abinde ad siccum vallem, ubi sunt due mete, una in arbore tylie et altera in arbore pomi, post hec ascendit ad magnum montem ad Berch per binas metas de terra factas, ubi terminatur mete castrensium predictorum, abhinc vadit per Berch tenens terminos cum villa Thuhene vocata usque ad quatuor metas angulares, que separant inter [ho]spites de villa Mykus et comitem Mark de Lednyche, a quatuor metis descendit

per unum Berch in fluvium Zuhycha vocatum, ubi inter viam magnam et fluvium nominatum sunt due mete de terra facte, per quem fluvium in Vag revertitur flumen superius nominatum et ibi terminatur mete terre supradicte. Hiis itaque sic peractis sepe nominatus Premysl ad nostram accedens presentiam nobis retulit, quod esset privatus solatio liberorum, petens instanter, ut possessiones ipsius in arbitrium et dominium fratrum suorum prescriptorum de nostra gratia devolvantur. Nos igitur precibus ipsius inclinati servitia ac merita ipsorum censuantes, prefatas possessiones fratribus suis sepe nominatis ac ipsorum successoribus tradidimus iure perpetuo possidendas. Ut igitur hee nostre donationes robur perpetue obtineant firmitatis et potioris fidei fruantur argumento, duplici [!] sigilli nostri munimine presens scriptum duximus roborandum. Datum per manus magistri Pauli, electi Albensis ecclesie, aule nostre vicecancellarii, dilecti et fidelis nostri, anno Domini M^o CC^o Qon [!] nono, regni autem nostri anno vicesimo [!].

Eredetiye: Budapest, Magyar Országos Levéltár, DL. 71 835. (MTA Kézirattár. I. cs. 11. / Podhradszky cs. lt. 5.) [Magyar Nemzeti Múzeum letéti naplószám: 235 — 1920.] Függő pecsétje elveszett.

Kiadása: Ipolyi Arnold, Nagy Imre és Véghely Dezső (szerk.): Hazai okmánytár. (Codex diplomaticus patrius Hungaricus.) VI. Budapest, 1876. 97—99. (63. szám); Marsina, Richard (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. Slovenský diplomatár. Tomus II. Inde ab a. MCCXXXV usque ad a. MCCLX. Bratislavae [Pozsony], 1987., 444—446. (638. szám) (mindkét kiadás az eredeti példányról).

Regesztája: Szentpétery Imre (szerk.): Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. (Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica) [a továbbiakban: Reg. Arp.]. I. Budapest, 1923. 1226. szám.

Fordítása: Középkori históriák oklevelekben. Szerk. Kristó Gyula. Szeged, 1992. 53. (20. szám). (Szegedi Középkortörténeti könyvtár 1.) (részlet; Kordé Zoltán fordítása).

Megjegyzés: Az oklevél hitelességével szemben három ponton lehet közvetlenül az iratból kifogást emelni: 1. Az évszám harmadik jegye szokatlanul és javított formában szerepel; 2. Téves — vagy hiányos — az annus regni megadása; 3. Pál választott székesfehérvári préposti címe csak 1260 augusztusa után helytálló, minthogy ezt követően történt megválasztása. Szentpétery Imre mindezek ellenére az írásképet, továbbá az irat egyéb külső és belső sajátosságait alapul véve hitelesnek minősítette az iratot (Reg. Arp. 1226. szám). Vélekedésében figyelembe vette, hogy ismeretes egy másik 1259-es kiadású, hasonlóan Pál választott székesfehérvári prépost nevére keltezett, szintén valódinak tartott oklevél is (Reg. Arp. 1225.). A dátum ellentmondásait Szentpétery úgy vélte

feloldhatónak, hogy az 1259. év nem a kiállításra, hanem a rendelkezés idejére értendő. A évszámjelölésben a Qon nono forma Q-ja L-ből van javítva [Nem kizárt, hogy Lxo-ból igazították át. — A. T.]. A hibás annus regnit magyarázhatja, hogy a vicesimo mellett egyszerűen elmaradt az évszám egyes jegyének kitétele. Mivel IV. Béla 1235. október 14-én foglalta el a trónt, így 1259-ben október 14-ig uralkodása 24., azután pedig 25. évéről van szó. [A dátumproblémák ilyeneképp való magyarázatához l. még Rómer Flóris hasonló tartalmú észrevételeit, in: Győri történelmi és régészeti füzetek, III. 361—363.]. Az uralkodási év hiányosságával kapcsolatban egy olyan feltételezés is megkockáztatható, hogy az 1260 augusztusa utánra tehető írásba foglaláskor esetleg felmerülhetett az 1259-re érvényes annus regni második jegyének kérdéses volta, s mint tisztázandót befejezetlenül hagyták az évjelölést, ám az végül mégis kiegészítetlenül maradt. Bár e magyarázatok révén talán menthető az irat a hamisítás gyanújától, ám ha a figyelem a tartalmi mozzanatokra is kiterjed — amelyek tovább gyarapítják az aggályokat —, akkor aligha kerülhető el, hogy legalábbis kétes hitelűnek ne minősítsük IV. Béla ezen okmányát. Az alábbiakban közölt 2., 4., és 5. számú, tartalmilag ezen irattal összefüggő oklevelekben nincs említés az itteni adományról, holott azokban valószínűleg olyan földdarab szerepel per, illetve egyezkedés tárgyaként, amelyet IV. Béla ezen adomány folytán juttatott Sadoch pap és Balázs birtokába. Érthetetlen, hogy miért nincs mégcsak hivatkozás sem erre a királyi juttatásra. Sőt, a vitatott földdel kapcsolatban éppen a perbeli ellenfelek részéről merült fel, hogy azt azok király adományból birtokolják. Sadoch és Balázs előbb esküvel kénytelenek bizonyítani birtokjogukat, utóbb pedig fogott bírák ítélete nyomán fizetniük kell a szóban forgó földért a másik félnek. Az ellentmondást csak az oldhatná fel, ha mégsem ugyanarról a földről lenne szó az említett iratokban. Emellett szóló érv lehet, hogy a Dulow birtoknév egyedül a most tárgyalt iratban van leírva, a hivatkozott többi oklevélben viszont nincs, továbbá, hogy a perelt földet esküjükben Sadoch és Balázs nem adományos, hanem örökségi jogú földként vallják a magukénak. Mégis, igen csekély a valószínűsége annak, hogy nem ugyanaz, hanem valamely másik földrész a tárgya a kérdéses okleveleknek. Miért? Először is, mert Dulow birtokot a később perbeli ellenfelekként szereplő horóci hospesek földjétől határolta el IV. Béla eme diplomája, másodszor pedig, mert a vitás földrésznek az alább következő, 2. számú oklevélben leírt határa egészen pontosan egybeesik a IV. Béla-féle oklevélben itt leírt egyik határszakasszal. Tehát igencsak úgy tűnik, hogy a fentebb sorolt oklevelek ugyanazon birtoktesthez tartozó területet érintenek. Ha pedig így van, akkor mégiscsak magyarázatra szorul, hogy miért nem bizonyított Sadoch pap és Balázs tulajdon birtokjoga mellett

IV. Béla adománylevelével. Anélkül, hogy valamiféle hamisítással kapcsolatos kockázatos kombinációt fogalmaznánk meg, a jelzett bizonytalanságok és ellentmondások sora elégséges alapnak látszik ahhoz, hogy kétes hitelűnek tekintsük e diplomát. Az oklevél problematikus részét a birtokhatár leírása jelenti, ahol számolni kell azzal a lehetőséggel, hogy interpoláció történt egy IV. Bélától származó valódi oklevél szövegének felhasználásával. Belső tartalmi információit illetően helytálló adatok sorát tartalmazza az oklevél. Trencsén megyére a mongolok Bajdar és Orda vezette északi seregrésze 1241. április végén tört rá, miután végigdúlta Sziléziát és Morvaországot, illetve Ausztriába is megpróbált benyomulni. A trencsényi vár valóban a mongol hódítóknak sikerrel ellenálló kisszámú magyarországi vár sorába tartozott. Az oklevélben említett Morvaország elleni hadjárat 1253. nyarának elején zajlott le, amelyben IV. Bélát halicsi, lengyel, orosz származású vejei is elkísérték. Az oklevélben említett Rosztjiszlav a kijevi nagyfejedelemnek, Csernyigovi Mihálynak a fia, aki 1243-ban menekült a magyar udvarba a tatárok elől, elnyerve ott utóbb Béla király egyik leányának, Annának a kezét. A 13. század derekán a várszervezet kötelékének elitjét alkotó várjobbágyok erős és jellemző törekvése volt a szabadulási igyekezet szolgálati kötelmeikből, célul tűzve a felemelkedést a „nemesi arany szabadságot” élvező királyi szerviensek sorába. Az iratban eladományozott földterület a Vág jobb partján, Illavától (ma: Ilava, Szlovákia [a továbbiakban: Szlk.]) 5-6 km-re északra fekszik (Szádecnától és Domanisától mintegy 20 km-re nyugatra). Dulow föld azonos a későbbi Dúlónak, majd Dúlóújfalunak mondott településsel, a mai szlovákiai Dulovval. A határos Gown — a későbbi oklevelekben Gowor, Gouor néven előforduló — falu Horóccal azonosítható (ma: Horovce, Szlk.), míg Thuhene a későbbi Tuhinya vagy Tohány faluval (ma: Tuchia, Szlk.). Ugyancsak azonosítható Mikus falva a későbbi Mikosfalvával (ma: Mikušovce, Szlk.), továbbá Lednyche a későbbi Lednicróna (Lednicz-Rovnye, Ledniczróna) településsel (ma: Lednické Rovne, Szlk.). A több oklevélben is felbukkanó Zuhycha patakról bizonyosan csak annyi állítható, hogy a Vág jobb oldali mellékvize, amely a tuhinyai részen alkotta Dúló birtokhatárát. Mai térképeken leginkább a Kvašov vagy a Tovarsk patakok vonala fogható gyanúba egy azonosítási kísérletkor.

Az oklevél felvételét l. az 1. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

Béla, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Halics, Lodoméria és Kunország királya, Krisztus minden hívének, akikhez eljut majd a jelen oklevél, üdvöt mindnyájunk Üdvözítőjében. A gondos királyi figyelemnek olyan körütekintéssel kell alattvalói iránt lennie, hogy amennyivel hűségesebb szolgálatokat teljesít valaki, az annál bőségesebb királyi viszonzásnak legyen részese és élvezője. Ennélfogva mind a ma élők, mind pedig az eljövendő előtt ismeretessé tesszük, hogy amikor a tatárok isteni bünetésből országunkra támadtak, Premysl, Nosk nevű testvére társaságában — akik trencsényi várjobbágyok, elszánt vitézek — hívünkkel, Bogomérral, e vár ispánjával együtt a szóban forgó vár megtartásáért, illetve a Morvaország felőli határnál ellenségeinkkel küzdve köszönetre méltó szolgálatot nyújtottak számunkra, miként arról ugyanezen Bogomér ispán szóbeli közléséből tudomást szereztünk, majd ezt követően, amikor isteni jóváhagyásra összes hadainkkal megtámadtuk Morvaországot, az említett Premyslt és Noskot pedig legkedveltebb vejünk, Rosztizslav herceg úr társaságában a fentebb mondott vár és határ védelmére ugyanezen megyébe küldöttük, a nevezettek e Rosztizslav szeme láttára dicsőséges csatát vívtak értünk, s ott egyiküket, nevezetesen Noskot megölték, míg Premysl egy elfogott vitézt fegyverzettel együtt elébünk állítván súlyosan megsebesülve tért vissza hozzánk fentebb mondott vejünk társaságában. Tekintetbe véve tehát mindkettejük oly becses és érdemes szolgálatait, a nevezett Premyslt és a megölt Nosk fiait — Sradok-ot és Balázst nevezetesen is — valamennyi birtokukkal együtt felvesszük szervienseink sorába, biztosítván számukra annak szabad lehetőségét, hogy királyi házunkban arany szabadságot élvezzenek, ezenkívül pedig a Dulow nevű, egyik elhagyott Trencsén megyei földet, amely a várhospesek Gown falvának földje s az ugyanazon falubeli várnépek földje között fekszik, teljességgel kivettük a fentebb említett vár alól és a szóban forgó vár ispánjának minden hatásköréből, s így szabaddá téve azt, nekik adományoztuk mind a maguk, mind pedig az örököseik és utódaik általi örök jogú birtoklásra, amely birtokba hívünk, Fonch fia: Benedek, legkedvesebb hitvesünk tárnokmestere, egyben a fentebb nevezett vár ispánja által vezettettük be őket, s miként ezen ispántól, továbbá a sűrűn emlegetett vár várjobbágyaitól, illetve a nyitrai káptalantól is értesültünk róla, a fent nevezett föld határai ebben a rendben különülnek el: a határ kezdete a Vág folyótól, a Premezleyez nevű helytől indul ki és felemelkedik egészen a szóban forgó Premysl malmáig, innentől keresztülmegegy egy mezei földön és a Vazuch nevezetű vízen a Nedelychtelky nevű helyhez, ahonnan egy mezei földön át kettős határjelekkel elválasztva a várnépek földjét egyenesen halad Zabreghez, majd onnan egy kiszáradt völgyhöz, ahol két határjel van — az egyik egy hársfában, a másik pedig egy gyümölcsfában —, ezután földből emelt kettős

határjelek mentén felmegy egy nagy hegyre egy bérchez, ahol lezárul az előbb mondott várnépek határa; onnantól át a bércezen Thuhene faluval tartván határt négy szögletes határjelig halad, amelyek a Mikus falvabeli hospesek, valamint Lednyche-i Márk ispán között jelölik a határt, majd a négy határjeltől egy bércezen át leereszkedik a Zuhycha nevű folyóba, miközben a nagy út és az említett folyó között két földből emelt határjel áll, majd e folyón keresztül visszatér a fentebb említett Vág folyóba, s ott bevégeződik a fentebb mondott föld határa. Miután pedig mindezek ekként elintéződtek, a gyakran emlegetett Premysl színünk elé járulván elmondta nekünk, hogy nélkülözi a gyermekek vigaszát, azt kérve alázatosan tőlünk, hogy birtokai kegyünk jóvoltából fentebb írott atyafiai rendelkezésébe és hatalmába szálljanak. Mi tehát hajolván az ő kérésére számba vettük szolgálatait és érdemeit, s az előbb mondott birtokait odaadtuk sűrűn említett atyafiainak örök jogú birtoklásra. Hogy pedig ezen adományaink örökre szóló jogerőhöz jussanak és a megbízhatóság nagyobb hitele szóljon mellettük, a jelen oklevelet kettős pecsétünk oltalmával láttuk jónak megerősíteni. Kelt kedvelt hívünk, Pál mester, a [székes]-fehérvári egyház választott [prépostja], udvarunk alkancellárja keze által, az Úr 1259. évében, uralkodásunknak pedig a huszadik [!] évében.

2. 1260—1263.

Nos Kumurzanus et Thomas comites curiales Trinchinienses significamus universis presentes litteras inspecturis, quod cum Sadoch sacerdos una cum fratre suo Blaseo videlicet et aliis cognatis suis Hyrc, Paulum et ceteros hospites in villa Gowor existentes in presencia domini nostri Herandi, magistri agasonum domini regis et comitis Trinchiniensis convenissent super eo, quod ipsi quandam particulam de terra eorum hereditaria tempore magistri Baas quondam comitis Trinchiniensis indebite occupassent et occupatam detinerent pro sue arbitrio voluntatis. Et licet super hoc ab utraque parte fuisset diutius litigatum, tandem dominus noster magister Herrandus inter partes taliter censuit iudicandum, quod Sadoch sacerdos duodecim de jobagionibus dicti castri, quos pars adversa eligeret, statuere deberet iuxta se ad prestandum sacramentum pro sua iustitia defendenda, ita videlicet, quod predicta terra ipsius sacerdotis, suorumque cognatorum hereditaria fuerit ab antiquo. Unde nos ex precepto domini nostri memorati magistri Herandi diem eidem sacerdoti et suis testibus a parte adversa unanimiter electis statuimus ad prestandum sacramentum, quorum nomina hec sunt: Martinus maior exercitus, Petrus maior speculatorum, Crachunius cum filio suo Nycolao nomine, Mycud et Micha de Globucha, Ananyas, Erik, Madach de Dubnicha, Paulus de Baculup, Martinus maior preconum, Madyk filius Bork, qui omnes in termino statuto ad prestandum sacramentum affuerunt excepto Martino

maiore exercitus, quem homo ipsius Ben nomine dicebat esse graviter oppressum infirmitate, qui huius rei causa nec eos, qui aderant, iurare fecerunt, nec eum, qui in lecto iacebat, ut mos est, iurare compulerunt, sed contumaciter abierunt. Idcirco nos una cum jobagionibus castri Cepk, Joancha, Voyna, Dyrlo et aliis dictos villanos in hac causa censuimus [!] remansisse et predictam vero terram iam dicto sacerdoti et suis cognatis statuimus pacifice possidendam, metas in diversis locis erigentes, que tali ordine distinguuntur: incipit prima meta a duabus metis Marci comitis de Lednycha circa rivulum Suchyca vocatum, per quem descendit in Vag per continuas metas de terra factas, in quo flumine Vag terminatur. In cuius rei memoriam presens scriptum duximus concedendum sigilli nostri munimine roborantes. Ut etiam huiusdem rei series ampliore obtineat firmitatem et potioris fidei fruatur argumento, sigillo magistri Jacobi archidiaconi Trinchiniensis tum pro se, tum etiam pro testimonio capituli Nitriensis in hoc negotio constituti presens scriptum fecimus [communiri]. Datum anno gratie Mill[es]i[m]o duce[n]t[simo] sexagesimo ...

Eredetiye: Br. Radvánszky Béla—Závodszy Levente: A Héderváry család oklevéltára. I. (4. o.) szerint gr. Khuen-Héderváry Károly levéltárában, Grassalkovich rész, Extraordinaria, fasc. 9, nr. 296. Példányát eme jelzet alapján a Magyar Országos Levéltár mutatóiban nem sikerült fellelnem. A kiadó szerint a pecsét elveszett; a kiszakadása okozta sérülés látható az iratról készült hasonmáson.

Hasonmása: Br. Radvánszky Béla—Závodszy Levente: i. m. I., 2. sz. melléklet. Ez szolgált a fenti olvasat alapjául. (A pecsét kiszakadása okozta sérülés miatt hiányosan olvasható évjelölést az átírás(ok)ból sem lehet kiegészíteni a datatio ottani elhagyása következtében.)

Átírása: Nyitrai káptalan, 1263. (l. a következő szám alatt) > szépesi káptalan, 1297. március 15. (l. alább, a 6. szám alatt).

Kiadása: Br. Radvánszky Béla—Závodszy Levente: A Héderváry család oklevéltára. I., Budapest, 1909. 3—4. (5. szám) (eredetiről).

Megjegyzés: A ma eredetijében fellelhetetlen, de hasonmásában tanulmányozható oklevél írásképe, szerkezete és tartalmi információi alapján egyaránt hitelesnek mondható. Az iratot a Trencsén megyei várszervezetre vonatkozó adatok gazdagsága teszi különösen becsesté. A curialis comes kifejezés lényegében az ispánt helyettesítő, a várszervezethez tartozó funkciót jelöl. Viselői nagy valószínűséggel a várjobbágyok közül kerültek ki; számos adat mutatja bírói feladatkörben — mintegy várbírókként — e tisztség viselőit. [Vö.: Kristó Gyula: A vármegyék kialakulása Magyarországon. Bp., 1988. (Nemzet és emlékezet), 185—187.] Az oklevél kiadásának terminus ante quemje az 1263. évi első ízbeni átírásból adódik. Trencsén megye ispánja ez időben

valóban Herrandus királyi lovászmester volt, aki a 13. század közepén nagy hatalomra szert tevő Héder nemzetség Héderváry ágából származott [vö. Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Bp., 1901. II. 160.]. Ezen irat ugyan nem nevezi meg a viszály tárgyát képező birtokot, ám a fentebb, 1. szám alatt közölt oklevél alapján bizonyos, hogy Dúló birtokról van szó. Ott szomszédosak ugyanis Nosk fiai: Sadoch pap és Balázs a horóci (Gowor-i) hospesekkel. Az itt leírt és megerősített határszakasz pontosan megfeleltethető az előző oklevél határleírása utolsó részének. Az ottani négy szögletes határjelből ugyanis kettő tartozhatott lednicei Márk ispán földjéhez, s ezektől folytatódik a határ a Suchyca patakban majd a Vág folyóban. Az eskütársak kapcsán említett helynevekből Globucha Klobusiccal (Klobušice, Szlk.), míg Dubnicha Dubnicával — vagy későbbi magyar nevén Máriatölgyessel — (ma: Dubnica nad Váhom, Szlk.) azonosítható.

Az oklevél felvételét I. a 2. számú, átírt példányát pedig a 3. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

Mi, Kumurzanus és Tamás, trencsényi megyésispáni udvarbírók tudatjuk mindenkivel, akik betekintenek majd a jelen oklevélbe, hogy midőn Sadoch pap fivérével, tudniillik Balázssal és más rokonaival együtt urunk, Herrandus királyi lovászmester és trencsényi ispán színe előtt perbe fogta Hyrc-et, Pált és a Gowor faluban élő többi vendégtelepest azzal kapcsolatban, hogy azok Baas mester, egykori trencsényi ispán idejében jogtalanul elfoglaltak egy bizonyos részt az ő örökségi jogú földjükből s azt elfoglalva bitorolják kényük kedvére, és jöllehet ez ügyben mindkét részről hosszú ideje pereskedtek már, végül urunk, Herrandus mester a felek között olyasformán látta jónak dönteni, hogy Sadoch pap legyen köteles maga mellett a nevezett [trencsényi] vár várjobbágysai közül tizenkettőt — akiket a szemben álló fél választhat ki — eskütételre kiállítani igazsága védelmében, tudniillik arra vonatkozólag, hogy a fentebb mondott föld régtől fogva e papnak, valamint rokonainak örökségi jogú földje. Ennélfogva mi, urunknak, Herrandus mesternek a parancsa alapján kitűztük a napot az eskütételhez ugyanezen pap, illetve a másik fél által együttműködőleg kiválasztott tanúi számára, akiknek a nevei a következők: Márton hadnagy, Péter az örök előjárója, Crachunius és vele együtt Miklós nevű fia, Globucha-i Mycud és Micha, Ananyas, Erik, Dubnicha-i Madach, Baculup-i Pál, Márton a kikiáltók előjárója, valamint Bork fia: Madyk, akik az eskütételre kitűzött időpontban valamennyien megjelentek Márton hadnagy kivételével, ki utóbbiról Ben nevű

emberere azt állította, hogy súlyosan megbetegedett, amazok azonban a szóban forgó ügy [eldöntése] érdekében sem a megjelenőkkel nem tétettek esküt, sem pedig az ágyban fekvőt nem unszolták, hogy esküdjön, miként az szokás, hanem megátalkodottan eltávoztak. Ezért azután mi magunk, Cepk, Joancha, Voyna, Dyrlo és más várjobbágyokkal együtt úgy döntöttünk, hogy e perben a mondott falulakókat elmarasztaljuk, a fent nevezett földet pedig a már mondott papnak és rokonainak iktattuk békés birtoklásra, különböző helyeken kitűzván a határokat, amelyek ilyen rendben kijelölve következnek: a határ kezdete a Suchyca pataknál, Lednychy-i Márk ispán két határjelétől indul, amely patakon át végig földből emelt határjelek mentén leereszkedik a Vágba, amely Vág folyóban bevégeződik. E dolog emlékezetére rendelkezünk a jelen irat kiadásáról, pecsétünk oltalmával erősítvén meg azt. Hogy pedig ugyanezen ügy rendje tartósabb szilárdságot nyerjen és nagyobb hitelesség bizonyysága szóljon mellette, a szóban forgó ügyben a maga nevében éppúgy, mint a nyitrai káptalan tanúságtételére megjelent Jakab mester, trencsényi főesperes pecsétjével is megerősítettük a jelen iratot. Kelt a kegyelem 126... évében.

3. 1263.

Capitulum Nitriensis ecclesie omnibus Christi fidelibus, ad quos presentes littere pervenerint, salutem in domino sempiternam. Ad universorum notitiam tenore presentium volumus pervenire, quod litteras privilegiales Kumorzani et Thome curialium comitum Trinchiniensium recepimus continentes:

(Átírva a fentebb 2. szám alatt közölt oklevél szövege.)

Nos igitur hoc privilegio diligenter inspecto ad petitionem iudicum sepedictorum iustam et honestam et precipue, quia istud negotium coram karissimo confratre nostro magistro Jacobo vice nostro illic existente fuerat determinatum, litteras presentes in modum privilegii concessas sigilli nostri munimine duximus roborandas. Anno ab incarnatione domini M^o CC^o LX° tertio. Demetrio lectore ecclesie nostre existente.

Eredetije: —

Átírása: l. alább, a 6. számú oklevélben.

Kiadása: —

Megjegyzés: A csak átírásban fennmaradt oklevelél valódisága mellett korhű fogalmazatán és szerkezeti elemein kívül elsősorban az hozható fel érvként, hogy a keretében foglalt oklevél eredetije — mégha csak hasonmásban is — önlő formában rendelkezésünkre áll ma is.

Az oklevél felvételét l. a 3. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

A nyitrai egyház káptalanja Krisztus valamennyi hívének, akikhez csak eljut majd a jelen oklevél, örök üdvöt az Úrban. A jelen oklevél rendjében kívánjuk mindenkinek a tudomására hozni, hogy megkaptuk Kumorzanus és Tamás trencsényi megyésispáni udvarbírók privilegiális oklevelét e tartalommal:

(Átírva a fentebb 2. szám alatt közölt oklevél szövege.)

Mi tehát e privilégiumot alaposan átolvasván a sűrűn emlegetett udvarbírók jogos és megtisztelő kérésére — minthogy a szóban forgó ügylet igen kedvelt kanonoktársunknak, a képviselőnkben ama helyen megjelent Jakab mesternek a színe előtt elintézést nyert, a privilegiális formában kiadott jelen oklevelet pecsétünk oltalmával láttuk jónak megerősíteni. Kelt az Úr megtestesülésének 1263. évében; Demeter lévén egyházunk olvasókanonokja.

4. 1268.

A

B

C

Capitulum Nitriensis ecclesie omnibus Christi fidelibus ad quos presentes littere pervenerint, salutem in domino sempiternam. Ad universorum notitiam harum tenore volumus pervenire, quod Godizlaus sacerdos de Domanysa et Herk cum fratribus suis, Petro videlicet et Heym filiis Laurencii de villa Gouor, cognatis eiusdem sacerdotis ex una parte, Sadoch autem sacerdos et Blasius frater suus ex altera coram nobis constituti exhibuerunt nobis litteras Stephani curialis comitis Thriciensis [!] ordine iudicario confectas super morte Laurencii, quem dicebant per Blasium casualiter fuisse interfectum, continentibus, quod Blasius parti adverse pro morte Laurencii nominati et pro quadam particula terre circa rivulum Zuhuice vocatum existente, quam terram Herk cum cognatis suis ex collatione regia dicebat possedisse, pro qua etiam terra diutius fuerat inter partes prefatas litigatum, solveret sedecim marcas partim in condigna estimatione et partim in denariis, sicut per viros idoneos inter ipsos fuerat arbitratum, itaque supra memoratas marcas Blasius coram nobis, prout fuerat obligatus, plenarie persolvit; Herk vero et fratres sui eidem Blasio heredibusque suis et heredum successoribus, terram eandem permiserunt in perpetuum pacifice possidendam. Dicentes et assummentes litteras sive privilegia domini regis seu nostra, tum etiam aliquorum iudicum super his prius habitas vel habita, amisisse, et si reinvenire possent, vires non habere. Ut igitur huius rei series ampliorem obtineat firmitatem et potioris fidei fruatur argumento presentes litteras sigilli nostri munimine duximus roborandas. Datum anno ab incarnatione domini M^o CC^o sexagesimo octavo. Magistro Demetrio lectore ecclesie nostre existente.

Eredetije: Kiadásai szerint Hédervárott gr. Khuen-Héderváry Károly lt.-ában a Grassalkovich rész Extraordinaria anyagában. Az irat mindazonáltal a Magyar Országos Levéltár mutatóiban ma fellelhetetlen(, akárcsak a fentebbi — ezzel egyező régi lelőhelyű — 2. számú okirat). Felül ABC betűkkel chirographált oklevél. A közlő br. Radvánszky Béla, illetve Ráth Károly szerint vörös selyem zsinóron függő tojásdad alakú sárga színű viaszpecséttel.

Kiadása: Wenzel Gusztáv (szerk.): Árpádkori új okmánytár. (Codex diplomaticus Arpadianus continuatus.) VIII. Pest, 1870. 218-219. (147. szám); Ipolyi Arnold—Nagy Imre—Véghely Dezső (szerk.): Hazai okmánytár (Codex diplomaticus patrius Hungaricus.) VII. Budapest, 1880. 110-111. (81. szám) (mindkettő az eredetiről).

Megjegyzés: Az egymástól független olvasatokon nyugvó két kiadás — amelyek az oklevélpublikálás 19. sz. második felére jellemző betűhív gyakorlatát követik — lényegében egymással megegyező szöveget ad. Egyetlen téren mutatkozik jelentős eltérés közöttük: Ráth Károly a G és az S nagybetűk olvasatában három helyen felcseréli br. Radvánszky Béla olvasatához képest e betűket (Sodislaus—Godizlaus, Gadoch—Sadoch, Souor—Gouor). A további oklevelekben fellelhető adatok alapján nem kétséges, hogy az alakpárok második elemei, tehát Radvánszky olvasatai tekintendők helyeseknek. Az oklevél szövege — pusztán szerkesztése és fogalmazata szerint is — hitelesnek minősíthető. Tartalmi elemei kapcsán viszont úgyszólván megválaszolhatatlan kérdésekbe ütközünk, ha a benne foglaltakat összefüggésbe igyekszünk állítani az 1., a 2., és az 5. szám alatt közölt iratok információival. Sajnálatosan nem világos a Nosk fiai és a horóci hospesek közötti ellenségeskedések pontos menete, a viszály sokszori kiújulásának és többszöri rendezésének egymásutánja. Bár látszólag a fogott bírák kiszabta összeg megfizetésével itt — 1268-ban — végleg lezárult az ügy, alább mégis, a négy évvel később kelt 5. számú oklevél újból lezárja a viszályt, nagyrészt szó szerint az itt olvashatókkal egyezően, ráadásul más összegű pénzfizetési kötelezettségek mellett! Hogy mi volt az oka ennek, az éppen úgy homályba vész, mint ahogy az is, hogy Nosk fiai miért pereskednek és főleg miért fizetnek — talán kétszer is (?) — olyan földért, amelyet egyrészt királyi adományból birtokoltak, másrészt pedig amelynek tárgyában ellenfeleiket pereszteseknek nyilvánították egyszer már. Az oklevélben szereplő horóci hospesek rokonaként feltűnő Godizlaus pap származási helye (Domanysa), a magyarul Domanis, Dománis, Domanisz — utóbb Demény — néven nevezett, a Vág folyó bal parti oldalán fekvő falu volt (ma: Domaniža, Szlk.).

Az oklevél fordítása

A nyitrai egyház káptalanja Krisztus minden hívének, akikhez csak eljut a jelen oklevél, örök üdvöt az Úrban. A jelen oklevél rendjében kívánjuk mindenkinek a tudomására hozni, hogy egyik részről Godizlaus Domanysa-beli pap, továbbá Herk atyafiaival, nevezetesen a Gouor falubeli Lőrinc fiaival: Péterrel és Heymmel együtt — akik a szóban forgó pap rokonai —, a másik részről pedig Sadoch pap és annak testvére, Balázs, színünk előtt megjelenvén bemutatták előttünk István trencsényi megyés ispáni udvarbírónak peres eljárásban kiállított oklevelét Lőrinc halálával kapcsolatban — akit az elmondottak szerint véletlenségből Balázs ölt meg —, olyan tartalommal, hogy Balázs a nevezett Lőrinc halála miatt, illetve egy bizonyos, a Zuhuice nevű patak mentén fekvő föld fejében — amely földet állítása szerint Herk királyi adomány folytán birtokolja rokonaival együtt, és amely földért tudniillik igen régóta pereskedés folyt a fent említett felek között — fizessen színünk előtt tizenhat márkát részint megfelelő becsértékben, részint pedig dénárokból a szembenálló félnek, miként arról a közöttük eljáró fogott bírák döntöttek; amely fentebb említett márkákat azután Balázs — ahogyan arra kötelezettséget vállalt — teljes egészében meg is fizette színünk előtt, Herk pedig, valamint atyafiai a szóban forgó földet átengedték Balázsnak és örököseinek, illetőleg örökösei utódainak örökre szóló békés birtoklásra. Azt is elmondták, hogy mindazok a király úrtól és tőlünk származó oklevelek, illetve privilégiumok, továbbá más bírákéi is, amelyeket előzőleg birtokoltak, elvesztek, elfogadván, hogy ha újra fel is tudnák lelteni őket, érvénnyel akkor sem rendelkeznek. Hogy pedig ezen ügy rendje tartósabb szilárdságot nyerjen és nagyobb hitelesség bizonyossága szóljon mellette, a jelen oklevelet pecsétünk oltalmával láttuk jónak megerősíteni. Kelt az Úr megtestesülésének 1268. évében; Demeter mester lévén egyházunk olvasókanonokja.

5. 1272.

A

B

C

Capitulum Nitriensis ecclesie omnibus Christi fidelibus ad quos presentes littere pervenerint, salutem in domino sempiternam. Ad universorum notitiam harum tenore litterarum volumus pervenire, quod Hodizlaus sacerdos de Domanisa, Herchk cum suis fratribus Petro videlicet et Heym filiis Laurencii de villa Gouor, cognatis eiusdem sacerdotis ex una parte, Sadoch sacerdos et Blasius frater ipsius ex altera coram nobis constituti exhibuerunt nobis litteras Stephani curialis comitis Trinchiniensis ordine iudicario confectas super morte Laurencii nominati, quem dicebant per Blasium casualiter fuisse interfectum, continentes, quod dictus

Blasius coram nobis parti adverse pro morte prenominati Laurencii solverunt [!] quatuor marcas, partim in condigna extimatione et partim in denariis, prout per viros idoneos inter partes fuerat arbitratum; quas marcas, prout fuerat obligatus, plenariter persolvit. Preterea dictus H. cum suis fratribus superius nominatis pro quadam particule [!] terre circa rivulum Zuchuice vocatum existente, quam ex regia collatione possidebant, pro qua etiam inter partes diutius fuerat litigatum, a predictis Blasio videlicet et Sadoch sacerdote sex marcas receperunt in eadem extimatione; predictam vero terram sepe nominato Sadoch sacerdoti et Blasio eorumque heredibus et heredum successoribus coram nobis in perpetuum pacifice possidendam permiserunt. Assumpmentes litteras sive privilegia domini Regis seu nostra, tum etiam aliquorum iudicum litteras iudiciales super hiis prius habitas super facto terre supradicte seu super morte Laurencii sepius nominati, quas scilicet litteras seu privilegia se amisse confitebantur, vires non habere permiserunt. Assumpmentes, ut si quocumque modo reinvenire potuerint privilegia prenotata, sepefatto Sadoch sacerdoti cum fratre restituere tenebuntur. Ut igitur huius rei series ampliore obtineat firmitatem et potioris fidei fruatur argumento, presentes litteras sigilli nostri munimine duximus roborandas. Datum anno ab incarnatione domini M^o CC^o septuagesimo secundo.

Eredetiye: Esztergom. Esztergomi Prímási Levéltár. Ipolyi gyűjtemény 4. (Df. 248 866). Felül ABC betűkkel chirographált oklevél. Vörös selyemről függő hosszúkás pecséttel.

Kiadása: Ipolyi Arnold—Nagy Imre—Véghely Dezső (szerk.): Hazai okmánytár. (Codex diplomaticus patrius Hungaricus). VI. Budapest, 1876. 187—188. ([1]33. szám).

Megjegyzés: Mind külső jegyei, mind tartalmi elemei alapján hitelesnek mondható oklevél. Tartalmának problematikus összefüggéséről a korábbi oklevelekkel l. fentebb, az 1. és az 4. számú oklevelek megjegyzéseit. Az oklevél felvételét l. a 4. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

A nyitrai egyház káptalanja Krisztus minden hívének, akikhez csak eljut a jelen oklevél, örök üdvöt az Úrban. A jelen oklevél rendjében kívánjuk mindenkinek a tudomására hozni, hogy egyik részről Hodizlaus Domanisa-beli pap, továbbá a Gouor falubeli Herchk, atyafiaival, nevezetesen is Lőrinc fiaival: Péterrel és Heym-mel együtt — akik a szóban forgó pap rokonai —, a másik részről pedig Sadoch pap és annak testvére, Balázs, színünk előtt megjelenvén bemutatták előttünk István trencsényi megyésispáni udvarbírónak peres eljárásban kiállított oklevelét a nevezett Lőrinc halálával kapcsolatban — akit az elmondottak szerint

véletlenségből Balázs ölt meg —, olyan tartalommal, hogy a mondott Balázs a fent említett Lőrinc halála miatt színünk előtt fizessen a szembenálló félnek négy márkát részint megfelelő becsértékben, részint dénárokból, miként arról a felek között közreműködő fogott bírák döntöttek; amely márkákat azután kötelezettségvállalása szerint teljes egészében meg is fizette. Ezenkívül az említett H. [Hodizlaus] fentebb nevezett atyafiaival együtt egy bizonyos, a Zuchuice nevű patak mentén fekvő, királyi adomány folytán birtokolt földdarab fejében, amely miatt a felek között szintén igen régóta pereskedés folyt, az előbb mondott Baláztól nevezetesen is, valamint Sadoch paptól hat márkát kapott ugyanolyan becsértékben; a fent nevezett földet pedig színünk előtt átengedte a gyakran emlegetett Sadoch papnak és Balázsnak, illetve örököseiknek s örököseik utódainak örökre szóló békés birtoklásra. Elfogadván azt is tudomásul vették, hogy mindazok a király úrtól, illetve tőlünk származó oklevelek és privilégiumok, továbbá azok a más bíraktól való ítéletlevelek is, amelyeket mindezekkel kapcsolatban, azaz a fentebb mondott föld tárgyában avagy a már többször említett Lőrinc halálára vonatkozóan előzőleg birtokoltak, de amely oklevelekről vagy privilégiumokról most kinyilvánították, hogy elveszítették őket, nem rendelkeznek ezután érvénnyel; vállalván egyben, hogy ha bármilyen módon fel is tudnák újra lelteni a fent nevezett privilégiumokat, akkor azokat a sűrűn mondott Sadoch papnak és fivérének tartoznak átadni. Hogy pedig ezen ügy rendje tartósabb szilárdságot nyerjen és nagyobb hitelesség bizonyítsa szóljon mellette, pecsétünk oltalmával láttuk jónak megerősíteni a jelen oklevelet. Kelt az Úr megtestesülésének 1272. évében.

6. 1297. március 15.

Capitulum ecclesie Sancti Martini de Scepus omnibus Christi fidelibus, quibus presentes ostenduntur, salutem in salutis largitore. Ad universorum noticiam tenore presentium volumus pervenire, quod Sadoch sacerdos et Blasius frater eiusdem ad nostram accedentes presentiam exhibuerunt nobis literas [!] Nitriensis ecclesie capituli, petentes a nobis humiliter ac devote, quod ad cautelam propter motus regni necnon et viarum discrimina exhibitas nobis literas de verbo ad verbum sub sigilli nostri testimonio rescribere dignaremur. Quarum quidem literarum tenor talis est:

(Átírva a fentebb 3. szám alatt közölt — a 2. számú iratot is magában foglaló — oklevél.)

Nos itaque petitionibus eiusdem sacerdotis ac fratris eius inclinati [: memorati] exhibitas nobis literas de verbo ad verbum sub sigilli nostri testimonio duximus rescribendas. Datum feria sexta proxima ante dominicam Oculi, anno M^o CC^o nonagesimo septimo.

Eredetije: Budapest, Magyar Országos Levéltár. Dl. 39 092. (Szádeczky család; Szádeczky Boldizsár fényképajándéka. 1913: 1069); Dl. 72 504. (Szádeczky-Kardoss család; Magyar Nemzeti Múzeum letéti naplósám 273 — 1925); Dl. 105 383. (Szádeczky—Kardoss család, 1962: 2140); Dl. 105 970. (Szádeczky-Kardoss család). A négy jelzet közül a második őrzi az eredeti példányt, a többi alatt ennek csak fényképe van. Az első jelzet alatti fénykép ábrázolja az oklevél bal alsó szélén függő pecsétet is, az utolsó két jelzet alatti felvételeken a pecsét nem látható.

Kiadása: —

Megjegyzés: Az eredetiben fennmaradt oklevél valóságával kapcsolatban sem formai, sem tartalmi szempontból nincs alapja kételyek megfogalmazásának.

Az oklevél felvételét I. a 3. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

A szepesi Szent Márton-egyház káptalanja Krisztus minden hívének, akik előtt feltárul a jelen oklevél, üdvözlétet az üdv bőkezű admányozójában. A jelen oklevél rendjében kívánjuk mindenkinek a tudomására hozni, hogy Sadoch pap és testvére, Balázs színünk elé járulván bemutatták előttünk a nyitrai káptalan oklevelét, azt kérvén alázatosan és hódolattal tőlünk, hogy az ország zaklatottsága, nemkülönben pedig az utakon leselkedő veszélyek miatt kegyeskedjünk az előttünk bemutatott oklevelet a biztonság kedvéért pecsétünk oltalma alatt átírni. Ennek tartalma a következő:

(Átírva a fentebb 3. szám alatt közölt — a 2. számú iratot is magában foglaló — oklevél.)

Mi tehát a szóban forgó papnak és említett fivérének kérésére az előttünk bemutatott oklevelet pecsétünk oltalma alatt szóról szóra átírandónak tartottuk. Kelt az ama vasárnapot megelőző legközelebbi pénteken, amikor az Oculi kezdetű zsoltárt éneklik, az Úr 1297. évében.

7. (1321—1328 között) [Vág-]Beszterce

Nos magistri Anian et Golgan castelani [!] de Bistriche damus pro memoria, quod jobadioni [!] cuidam, nomine Posnano et filio eius Celconi de <de> Lednicha fuit condonata terra quadam preter illam, in qua sunt residentes, ex parte magistri Mathei feliciter memorie comitis Trinchiniensis, unde cum post obitum seu discessum iam dicti comitis magistro Alexandro tenente comitatum in confiniis hiis

super eo magister Alexander nominatus convocans populos de Domanisa, deinde de Ledniche et de Saddexna sciscitans ab eisdem, qua ratione seu occasione [!] terram eandem possedissent prenominati Posnan et Chelcho filius eius, qui singuli jobadiones de prenominati tribus villis retulerunt, quod magister Matheus contulisset eis terram eandem pro servitiis et obsequiosis meritis eorundem. Quapropter magister Alexander sepe nominatus circumspeditiones preponens una nobiscum hiisdem jobadioni et filio eius obmissimus sub eadem specie ac conditione, qua presentia comitis magistri Mathei usi sunt, perseverare coram hospitibus de Bistrice dicretis viris et juratis Johanne iudice, Tapkens, Machoro, Martino filio Kunyes, Stephano filio Conrad, Michaele filio Kunrad, Paulo filio Mert, Martino, Edentato, quatenus, ut prescripsimus, coram hiis singulis eidem Posnana et filio eius Celkoni sub tali specie ac conditione, ut presentia magistri Mathei usi sunt, disposuimus eis perseverare. Datum in Bistrice.

Eredetiye: —. Átírása szerint nyílt oklevél volt.

Átírása: Turóci konvent, 1420. április 21. (l. alább, a 11. -számú oklevelet.)

Kiadása: —

Megjegyzés: A hiteles átírásban fennmaradt irat szövegének valódisága felől kétségek felvetéséhez sem az oklevél fogalmazata, sem a benne foglalt kontrollálható tartalmi információk nem szolgáltathatnak alapot. Az itt-ott nehézkes és kissé ügyetlen szövegezésre éppenséggel az iratkiadás alkalmi jellege és a kibocsátók gyakorlatlansága kínál elfogadható magyarázatot. A besztercei vár a mai Vágbeszterce (Povaská Bystrica, Szlk.) területén állt, a város északi — Vág jobb parti — részén (Vágváralja/Povaské Podhradie). A 14. századi birtokosaira vonatkozó adatok azt mutatják, hogy birtoklása egybekapcsolódott az országbírói méltóság viselésével. E körülmény vihet közelebb a keltezetlen irat kiadásának időbeli behatárolásához. Az nem kétséges, hogy a szilárd terminus post quem Csák Máté halálának napjából (1321. márc. 18.) adódik, minthogy az elhunyt Máté ispán mögött a nevezetes tartományúr keresendő. Az említett Sándor ispán ugyanakkor nem más, mint Köcski Sándor, aki 1324 októberétől 1328 februárjáig — haláláig — volt I. Károly király országbírája. Ebből adódik a szilárd terminus ante quem. A finomabb datáláshoz támpontot kínálhatna esetleg az a körülmény, hogy Sándor ispán mellett nincs említve országbírói címe, így akár 1324 előttre is lehetne tenni az iratot, miként azt Engel Pál tette [Vö. Engel Pál: Magyarország világi archontológiája. 1301—1457. I. 279—280., 19. jegyzet]. Ez esetben Csák Máté halála után Köcski Sándor már országbíróvá emelkedését megelőzően kézhez kapta a besztercei váruradalmat, s az csak az ő — országbírói címviselése mellett bekövetkező — halála után rögzült országbíró-utódai méltóságbirtokainak sorában. Ha ez így történt, akkor valóban jelentősége lehet annak, hogy

Köcski Sándor besztercei várbirtokosságának két minősége volt — egy kezdeti, országbírástól független, és egy országbírói —, ezáltal az országbírói címviselés említetlensége korjelző értékűnek kezelhető. Ebből az következne, hogy a tárgyalt oklevél 1321 és 1324 között keletkezett. Mindamellet mégsem teljesen megnyugtató a kibocsátás időhatárának ilyesforma leszűkítése. Más megközelítésben éppen az okirat kiadásának alkalmosszerűsége adhat magyarázatot arra, hogy nincs ott Sándor ispán neve mellett az általa viselt legmagasabb méltóság. Várnagyai őt besztercei ispáni minőségében helyettesítették, tehát számukra az erre történő utalásnak volt csak jelentősége. Iratkiadásukban — ha egyáltalán beszélni lehet ilyenről ezen iraton kívül is — aligha válhatott rutinszerűvé felettesük emlegetése annak legmagasabb címe szerint. Nem biztos tehát, hogy perdöntő jelentősége van Sándor ispán neve mellett az országbírást említetlenségének; így akár 1324 és 1328 között is napvilágot láthatott az irat. Anian és Golgan besztercei várnagyokról további említések is fennmaradtak egészen 1350-ig [Vö. Engel Pál, i. h.]. A Csák Mátéra kevésbé jellemző birtokadományozás itt leírt ténye, ritkaságával éppen erősíti az oklevél hitelét. Hamisítani mindig biztonságosabb, ha a nem valós tények beillesztése tipikus, s nem pedig szokatlan vagy kivételes történések kereteibe történik. Az oklevélben említett Saddexna a Vágbesztercétől 12—15 km-rel délkeletre, a Vág bal partoldali részén fekvő Szádeczne (ma: Sádóné, Szlk.) településsel azonos, amelynek ez az első ismert írásos említése. Ledniche falu a Domanistól 2-3 km-re északra fekvő Kislednic (ma: Malé Lednice, Szlk.) faluval azonos. A várnagyok eljárásában részt vállaló bírótársak a vár állandó tartozékaként létező Beszterce város vezetői, a városközösség bírója és esküdtjei. Az irat becstét növeli, hogy a városi hatóságra vonatkozóan itt maradtak fenn az első értékelhető adatok.

Az oklevél felvételét l. az 5. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

Mi, Anian és Golgan mesterek, besztercei várnagyok emlékezetül adjuk, hogy a boldog emlékezetű Máté, trencsényi ispán bizonyos Lednicha-beli Posnan nevezetű jobbágyot, illetve annak fiát, Chelko-t megadományozta egy földdel az általuk lakott földön kívül, ennél fogva, midőn a már említett ispán elhunytát vagy elmúltát követően Sándor mester tartotta kezén eme határrészekben a megyét, a nevezett Sándor mester összehívván e dologban a Domanisa-, továbbá a Ledniche- és a Saddexna-beli népeket, tőlük tudakozódott, hogy a fentebb mondott Posnan s annak fia, Chelko milyen címen vagy alapon birtokolják a

szóban forgó földet, mire az előbb megnevezett három falu jobbágynak mindegyike azt adta elő, hogy a mondott földet Máté mester adományozta azoknak szolgálataikért és készséges tetteik érdemeiért. Ennek okáért a gyakran emlegetett Sándor mester s éppúgy mi is az előzetes körülményekre tekintettel a besztercei hospesek, bölcs ítéletű férfiak és esküdtek, János bíró, Tapkens, Machorus, Kunyes fia: Márton, Konrád fia: István, Kunrad fia: Mihály, Mert fia: Pál, Márton és Edentatus színe előtt [azt a földet] eme jobbágynak és fiának ugyanazon formában és feltétellel hagytuk megmaradni, ahogyan Máté mester, ispán életében használatukban volt, minthogy, amiként fentebb írtuk, ezek mindegyike előtt a szóban forgó Poznan s annak fia Chelko javára úgy rendelkezünk, hogy [az a föld] ama formában és feltétel szerint maradjon meg ezután is nekik, ahogyan Máté mester életében használták. Kelt Besztercén.

8. 1376. október 27. Visegrád

Nos comes Jacobus de Scepus, iudex curie ac universarum civitatum domini Lodovici dei gratia regis Hungarie memorie commendantes tenore presentium significamus, quibus expedit universis, quod nos advocatiam seu iudicatum cuiusdam ville Naghdomanysa vocate, nunc in maiori parte desolate, in qua ecclesia lapidea in honori sancti Nicolai confessoris est constructa, metis antiquis circumvallate, de qua temporibus plurimorum comitum, iudicum curie regie predecessorum nostrorum, ut verissime de hoc sumus sciscitati, tantum modo una collecta et unum quartale persoluta extitisset, inspecta provida virtute Thome dicti Masar, sibi et per eum suis heredibus, heredumque suorum successoribus dedimus et contulimus in perpetuum possidere, tenere, pariter et habere, eo tamen modo, quod eandem advocatiam seu iudicatum iidem Thomas et eius posterii ea libertate seu ritu, qua populi seu iobagiones aliarum villarum Deutunicalium [!] circumsedentium gaudent et fruuntur, valeant conservare. Hoc etiam declarato et per eundem Thomam nunc nostri in presentia personaliter constitutum sponte asumptum [!], quod idem Thomas et sui heredes de ipsa advocatia seu iudicatu singulis annis pro collecta consueta octo marcas, pro munere vero duos florenos, singulos eorum centum denariis computando, quorum medietatem in festo sancti Georgii martyris, et aliam medietatem in festo sancti Michaelis archangeli terminis post sese affuturis nobis et aliis comitibus in futurum constituendis dare et persolvere teneantur; concedentes tamen ipsi Thome, ut idem Thomas vel sui heredes a festo sancti Georgii martyris proximo venturo usque tertiam revolutioem eiusdem festi annualem, videlicet per duos annos integros singulis annis tantummodo quator [!] marcas et duos florenos occasione premissorum terminis in prefixis nobis et aliis comitibus constituendis dare teneantur. Hoc etiam specificato, quod quodocunque nos vel nostri

successores comites in exercitum proficisci contingeret, extunc idem Thomas vel sui posteri duos florenos et alii iobagiones sub eadem advocatia sua residentes communiter sex florenos solvere tenerentur. Item universa iudicia in ipsa advocatia sua emergentia idem Thomas iudicabit, ita tamen, ut due partes iudiciorum et byrsagorum homicidii, furti et incendii nobis vel nostris successoribus comitibus provenire debent, tertiam vero partem eorundem idem Thomas obtinebit. Nichilominus concessimus, ut idem Thomas liberum lan[ium, lib]eram [másolatában: liberam laneam, liberam] thabernam, molendinum, pistorem, maccellum [!] et sutorem sub eadem advocatia possit possidere. Datum in Wysegrad, in vigilia festi beatorum Simonis et Jude apostolorum, anno domini Mille[sij]mo CCCmo LXXmo sexto.

Eredetije: —

Átírása: 1. I. Lajos király, 1377. február 20. (l. a következő szám alatt) > turóci konvent, 1420. április 21. (l. alább a 12. számú oklevelet).

2. Losonci István fia László besztercei várnagy, 1385. április 1. (l. alább a 10. számú oklevelet).

Kiadása: —

Megjegyzés: A szöveghagyomány két szálán fennmaradt oklevél. Szerkezete, fogalmazata, tartalmi információ nem ébresztenek gyanút hitelessége felől. Szepesi Jakab másodszori országbíróága 1373 és 1380 közé esett. Mint a besztercei váruralalom méltóságbirtokkénti kezelője és élvezője rendelkezik a vártartozékok sorába tartozó, nagyrészt elnéptelenedett Nagydomanis falu betelepítése érdekében. A Nagydomanis és a más forrásokból a 15. századtól adatolható Kisdomanis elkülönülése mögött valószínűleg más-más kezelésben álló falurészek értendők. A telepítési tevékenység bonyolítása kapcsán életre hívott soltészság (scultetia) intézménye a tatárjárást követő évtizedekben vált elterjedtté, elsősorban Magyarország északkeleti részében. A szervezett akció keretében telepített falvak bizonyos korlátozott önkormányzatisághoz jutottak a földtulajdonos engedelmével, aki ezen önkormányzat élére a telepítés feladatával megbízott soltészt (scultetus) állította. Ő állt a falvak önkormányzati bíróságának élén, nem egyszer ő kapott megbízást a földesúr járandóságai behajtására, olykor pedig szerződésben lefektetett részesedést húzott a földesúri jövedelmekből, illetve egyéb jogosítványokat élvezett. A 18. sz.-ig élő intézmény elnevezéseként a scultetia kifejezés mellett az advocatia, továbbá a iudicatus megjelölések is éltek.

Az oklevél felvételét l. a 6. számú, átírt példányáét a 7. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

Mi, Szepesi Jakab ispán, Lajos király úrnak, Isten kegyelméből Magyarország királyának országbírója, illetve összes városainak bírása emlékezetül hagyván a jelen oklevél rendjében tudatjuk mindenkivel, akit illet, hogy a jelenleg nagyobb részt elhagyatott, régi határjelekkel elhatárolt bizonyos Naghdomanysa nevezetű falunak a soltésztségát, illetőleg bírói előljáróságát — amely faluban Szent Miklós tiszteletére szentelt kőegyház van felépítve, s amely után elődeink, nagyszámú királyi udvarispán és országbíró idejében — miként efelől igen alaposan értesülve vagyunk — mindössze egyetlen adójárandóságot meg egy negyedrészt fizettek, tekintettel Masar-nak mondott Tamás megbízható derekasságára, neki s rajta keresztül örököseinek, illetve örökösei utódainak adtuk és adományoztuk örökre szóló birokásra, megtartásra nemkülönben pedig bírásra, még hozzá olyasformán, hogy a szóban forgó soltésztséget, illetve falubírói előljáróságot eme Tamás, valamint ivadékai ugyanazon szabadság és gyakorlat szerint tarthassák fenn, amellyel más környező német falvak népei vagy jobbágjai örvendő élnék és boldogulnak. Azt is kinyilatkoztatván — miként a most személyesen színünk előtt megjelent ugyanezen Tamás önként vállalta —, hogy e Tamás s az ő örökösei a szóban forgó soltésztség avagy falubírói előljáróság után szokásos adófizetségként 8 márkát, ajándék gyanánt pedig két, egyaránt 100 dénárral számolt forintot — amely fizetések egyik felét Szent György vértanú ünnepén, míg a másikat Szent Mihály arkangyal ünnepén — sorra egymás után eljövő határidőkben tartoznak nekünk, illetve a majdan hivatalba állítandó más ispánoknak megadni és megfizetni; annyit mégis megengedvén e szóban forgó Tamásnak, hogy ő, Tamás, illetőleg örökösei Szent György vértanú legközelebb eljövő ünnepétől ezen ünnepnap harmadik évfordulójáig, azaz két esztendőn keresztül évenként csupán négy márkát és két forintot tartozzanak az előbb érintett címen és fent megállapított időpontokban nekünk, illetve más kinevezendő ispánoknak megadni. Azt azonban külön is részletezzük, hogy amikor csak a mi magunk, avagy ispán-utódaink hadba vonulására kerül sor, akkor ugyanezen Tamás, avagy az ő utódai két forintot, a soltésztségük alatt lakó más jobbágyság pedig hat forintot legyenek kötelesek fizetni. Ugyancsak valamennyi, a szóban forgó soltésztségében felmerülő bíraskodást ugyanezen Tamás fogja ellátni, mégis akként, hogy a gyilkosság, a lopás és a gyújtogatás büntetéseinek és bírságainak két része bennünket vagy ispán-utódainkat kell hogy megillessen, míg harmadik részüket eme Tamás fogja megkapni. Nemkülönben megengedjük, hogy a szóban forgó soltésztségben e Tamás szabad mészáros [?] [szabad gyapjűszövést ?], szabad kocsmát, malmot, molnárt, mészárszéket és vargát bírhasson. Kelt Visegrádon, a Szent Simon és Júdás apostolok ünnepe előtti napon, az Úr 1376. évében.

9. 1377. február 20. Visegrád

Nos Lodovicus dei gratia rex Hungarie, Polonie, Dalmatie, etc. memorie commendantes tenore presentium significamus, quibus expedit universis, quod Thomas dictus Masar scultetus de Nagh Domanisa ad nostram accedens presentiam exhibuit nobis quasdam litteras patentes magnifici viri comitis Jacobi de Scepus iudicis curie nostre ac universarum civitatum nostrarum regalium super donatione eiusdem scultetie emanatas tenoris subsequenter, supplicans nobis humiliter et devote, ut easdem nostris litteris patentibus transscribi et transsumpti faciendo pro eodem Thoma suisque heredibus et posteris de plenitudine nostre regie potestatis confirmare dignaremur. Quarum tenor talis est:
(Átírva a fentebb 8. szám alatt közölt oklevél.)

Nos itaque iustis et iuri consonis supplicationibus prenotati Thome nostre celsitudini humiliter porrectis, regia exauditis benignitate et admissis, pretactas litteras patentes iam dicti comitis Jacobi omni vitio et suspitione carentes, presentibus de verbo ad verbum insertas, simul cum collatione, donatione prenotati scultetie in earum tenore contenta et expressa pro eodem Thoma suisque heredibus et posteris universis, quoad omnes sui continentias et clausulas perpetuo valituras, confirmamus presentis scripti nostri patrocínio mediante. Ita tamen, quod collatio et donatio predictae scultetie ipsi Thome modo prehabito facta successu temporum iuri nostro regio in aliquo preiudicium gravare non agnoscatur. Datum in Wysegrad, feria sexta proxima post dominicam Invocavit, anno domini Mille[sic]mo CCC^o LXX° septimo.

Eredetije: —

Átírása: Turóci konvent, 1420. április 21. (I. lentebb, a 12. számú oklevelet).

Kiadása: —

Megjegyzés: Hiteles átírásban fennmaradt szövegű oklevél, amelynek szerkezete, formulái, megszövegezése egyaránt az irat valódisága mellett vallanak.

Az oklevél felvételét I. a 6. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

Lajos, Isten kegyelméből Magyarország, Lengyelország Dalmácia, stb. királya a jelen oklevél rendjében emlékeztül hagyván tudatjuk mindenkivel, akit illet, hogy Masar-nak mondott Tamás, Nagh Domanisa-beli soltész színünk elé járulván bemutatta előttünk a nagyságos férfiúnak, Szepesi Jakab ispánnak, országbíróknak, illetve összes királyi városunk bírójának egy bizonyos, a szóban

forgó soltészság eladományozása tárgyában kibocsátott, az alábbiakban következő tartalmú nyílt oklevelét, azt kérvén alázattal és hódolattal tőlünk, hogy ezt az iratot a magunk nyílt oklevelébe átíratván és belefoglaltván kegyeskedjünk királyi teljhatalmunk folytán ugyanezen Tamás s az ő örökösei és utódai részére megerősíteni. Ennek tartalma a következő:

(Átírva a fentebb 8. szám alatt közölt oklevél.)

Mi tehát az előbb nevezett Tamás helyénvaló s a joggal összhangban álló, nagy alázattal felségünk elé terjesztett, ugyanakkor királyi jóindulattal meghallgatott és fogadott kérelmére a már mondott Jakab ispán minden rendellenességtől és gyanútól mentes nyílt oklevelét a jelen iratba szóról szóra áttétetvén, az annak tartalmában foglalt és megnevezett szóban forgó soltészság adományával és ajándékával együtt ugyanezen Tamás, illetőleg az ő örököse és összes utódai részére mint egész tartalmában és záradékaiban örökre érvényben levőt megerősítjük jelen iratunk oltalma által. Annyit mégis leszögezve: tudomás ne szereztessék róla, hogy a fent említett soltészságnak az előbbiek szerint ezen Tamás javára eszközölt eladományozása és odaadása az idők folyamán bármiben is királyi jogunkra mérne kárt. Kelt Visegrádon, az ama vasárnapot követő legközelebbi pénteken, amikor az Invocavit kezdetű zsoltárt éneklik, az Úr 1377. évében.

10. 1385. április 1. [Vág-]Beszterce

Nos Ladislaus filius Stephani de Losunch comes in terra de Wiznicha memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod Andreas filius Thomae de Nagy Domanisa ad nostram accedendo praesentiam exhibuit nobis quasdam literas [!] patentes magnifici viri Jacobi de Scepus, condam iudicis curiae regiae super donationem scultetiae emanatas tenore subsequenti, supplicans a nobis humiliter ac devote, nostris literis easdem patentibus transcribi et transsummi faciendo pro eodem Thoma filio Andreae praedicto, suisque haeredibus et posteritatibus de plenitudine nostra comitali praetactas confirmare dignaremur. Quarum tenor talis est:

(Átírva a fentebb 8. szám alatt közölt oklevél.)

Nos itaque iustis et iuri consonis suplicationibus praenotati Andreae filii Thomae nobis humillime porrectis comitali exauditione, dignitate et amissione [! (: commissione)] praenotatas literas patentes iam dicti comitis Jacobi omni vitio et suspicione carentes, provenientibus de verbo ad verbum iustas, fundatas, donatione, collatione praenotatae scultetiae in eorum [! (: earum)] tenore contenta et expressa, pro eodem Andrea filio Thomae suisque haeredibus et posteritatibus universis, quoad omnes sui continentias et clausuras perpetuo valituras, quantum in nobis est, confirmamus, quatenus scripti nostri patrocinio

mediante. Datum in Viznichia, sabbato proximo ante festum Paschae Domini, anno Millesimo trecentesimo octuagesimo quinto. (Sigillum est appensum.)

Eredetije: —

Másolata: 1. Dl. 105 385. (Szádeczky-Kardoss cs. lt. [1962: 2140]) (XVIII. századi egyszerű másolat, amely Szádeczky Lajos birtokában volt).

2. Dl. 72 506. (Szádeczky-Kardoss cs. lt. / Magyar Nemzeti Múzeum letéti naplószám 273. — 1925.) (Az 1. számú másolatról készült másolat, amely Szádeczky Boldizsár birtokában volt.) Utóbbi 1924. március 8-án gépirással is rögzítette az oklevél szövegét és le is fordította azt. E változatok szintén a Magyar Országos levéltár őrzetében vannak az itt megadott jelzeten. Minthogy azonban Szádeczky Boldizsár olvasata és fordítása elkészítésében nem használta fel a jobb szöveget fenntartó, és a félreolvasások felismerését és értelmezését lehetővé tevő iratpéldányt (l. a most közölt 8., 9., 12. számú okleveleket), ezért az általa készített latin és magyar szöveg több ponton nehezen használható.

Megjegyzés: A puszta másolatban fennmaradt irat hitele mellett a turóci káptalannak az alább 12. szám alatt közölt oklevele szolgáltat érvet, miután az Nagy Lajos király átírásában — tehát a szöveghagyomány egy másik szálán — szintén fenntartotta Szepesi Jakab országbírónak a jelen okmányban átírt adománylevelét. Az átírás körülményeit illetően mindazonáltal nincs minden megnyugtatóan rendben. Vagy nem Szepesi Jakab eredeti okleveléről készült — szemben szövege állításával —, hanem a diploma Nagy Lajos király általi átírásából, vagy pedig, ha mégis az eredeti példány szolgált Losonci László átírásának alapjául, akkor mellette ott kellett lennie a szóban forgó királyi átírás példányának is. Bizonyos ugyanis, hogy Jakab országbíró oklevelének ezen 1385. évi átírásánál felhasználták Nagy Lajos király előző szám alatt közölt iratát, minthogy a két átírókeret nagyfokú szövegszerű egyezést mutat. Különösen árulkodó a *de plenitudine potestatis* királyi formula szerencsétlenül és félresikeredve eltorzított átvétele Losonci László oklevelében. Az egybevetés számos — az átírásnál, illetve a másolásnál elkövetett — olyan olvasati hibát hoz felszínre, amelyek következtében a szöveg néhol (az oklevélzáradékokban különösen) alig értelmezhetővé torzult. Jellemző eset az eredeti *litteras presentibus de verbo ad verbum insertas, simul cum collatione, donatione prenotati scultetie helyén álló, félreolvasott litteras ... provenientibus de verbo ad verbum iustas, fundatas, collatione, donatione prenotati scultetiae* forma szövegbe kerülése. Sok más mellett bizonyosan rossz olvasat eredménye a feltételezhető Bistricha helynév Viznichia alakká torzulása. A középkori — mintegy hátára fektetve leírt — B nagybetűt a későbbi korok olvasói gyakran elvették V, vagy W betűkként olvasva azt.

Természetesen azzal is számolni kell, hogy a rossz olvasatok egy része a Losonci László-féle oklevél 18. századi másolójának hibájául róható fel. Bizonyos fokig — akárcsak a 7. számú oklevél esetében — itt is létjogosultsága van annak az észrevételnek, hogy az oklevél szövegének kritikus elemeit megmagyarázza az iratkibocsátás alkalmosságát, az oklevélkiadó meglehetősen gyakorlatlansága. Talán ez lehet az oka, hogy az átíró erősen rászorult a mintakövetésre, amelyet jelen esetben Nagy Lajos király előző átírása szolgáltatott számára. Hogy milyen indíttatásból kérte Tamás fia: András a beszercei vár ispánjától — és nem egy hiteles helytől — a királyilag egyszer már megerősített okmány átírását, közelebbről sajnos megválaszolhatatlan kérdés. Az iratkidó Losonci László beszercei ispánjára l. Engel Pál: Magyarország világi archontológiája. Bp. 1996. I. 280. (további oklevél-előfordulások feltüntetésével).

Az oklevél felvételét l. a 7. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

Mi, Losonci István fia: László, a beszercei föld ispánja emlékezetül hagyjuk a jelen oklevél rendjében tudatván mindenkivel, akit illet, hogy Nagy Domanisabeli Tamás fia: András színünk elé járulván bemutatta nekünk a nagyságos férfiúnak, Szepesi Jakab egykori országbírónak egyik, egy soltészság adományozása tárgyában kibocsátott, alább következő tartalmú nyílt oklevelét, azt kérvén alázattal és hódolattal tőlünk, hogy eme iratot a magunk nyílt oklevelébe átíratatva és belefoglaltatva kegyeskedjünk ugyenezen előbb mondott András fia: Tamás, illetve örökösei és utódai részére ispáni hatóságunk alapján megerősíteni. Tartalma pedig a következő:

(Átírva a fentebb 8. szám alatt közölt oklevél.)

Mi tehát az előbb nevezett Tamás fia: János helyénvaló s a joggal összhangban álló, előttünk nagy alázattal előterjesztett kérésére ispáni kegy, hatáskör és megbízás folytán a már mondott Jakab ispánnak minden rendellenességtől és gyanútól mentes, folyományaira nézve pedig szóról szóra jogosnak és indokoltnak talált nyílt oklevelét, ahogyan a fent említett soltészság odaadása és eladományozása annak szövegében benne foglaltatik és kifejeztetik, ezen Tamás fia: András és örökösei, illetve összes utódai részére mint egész tartalmában és záradékaiban örökké érvényben levőt — amennyiben hatalmunkban áll — a magunk levelének oltalma által megerősítjük. Kelt Besztercén Húsvét előtt a legközelebbi szombaton, az Úr 1385. évében. (Felfüggesztett pecsét.)

11. 1420. április 21.

Universis Christi fidelibus tam presentibus, quam futuris, seriem presentium inspecturis, Stephanus prepositus monasterii Beate Marie virginis de Thuroch locique eiusdem conventus optionem salutis in vero salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod Mathias famulus Petri dicti Cordos de Domanise in persona eiusdem Petri, domini sui nostram veniens in presentiam exhibuit nobis quasdam litteras patentes magistrorum Anian et Golgan condam castellanorum de Bistriche tenoris et continentie subscripte, petens nos precum debita cum instantia, quatenus ob maiorem rei evidentiam et cautelam uberiores totam formam et tenorem earundem litterarum transsummi et litteris nostris privilegialibus inseri faciendo transcriptum earundem prefato domino suo pro suorum iurium tuitione dare dignaremur ad cautelam; quarum quidem litterarum nobis sic exhibitarum tenor per omnia sequitur in hec verba:

(Átírva a fentebb 7. szám alatt közölt oklevél.)

Nos itaque iustis et legitimis ac iuri consonis petitionibus prenotati Mathye per eundem in persona memorati Petri dicti Cordos, domini sui nobis porrectis, ymo verius communi justitie in hac parte acquiescentes, prescriptas litteras supradictorum Anian et Golgan castellanorum de Bistriche per eundem Mathyam modo prehabito nobis exhibitas, non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua parte vitiatas fore conspicientes, totam formam et tenorem earundem de verbo ad verbum nichil addendo nilque ex eisdem minuendo aut variando transsummi et presentibus litteris nostris inseri faciendo, presentes sigilli nostri autentici appensione roboratas pretaxato Petro pro suorum iurium tuitione duximus concedendas ad cautelam. Datum die dominica proxima ante festum Sancti Georgii martiris, anno Mille[si]mo quadringentesimo vigesimo.

Eredetije: DL. 10 917. (NRA.) Fényképfelvételén függő pecsét zsinórja látható.

Kiadása: —

Megjegyzés: Az irat hitelességével kapcsolatban nem merül fel kétséget ébresztő körülmény.

Az oklevél felvételét l. az 5. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

István, a turóci Boldogságos Szűz Mária-monostor prépostja és ugyanazon hely konventje Krisztus valamennyi hívének, mind a ma élőknek, mind az eljövendőőknek, akik a jelen oklevél rendjébe betekintenek majd, az üdvözülés óhaját a valódi Üdvözítőben. Ezen oklevél rendjében kívánjuk mindenkinek a

tudomására hozni, hogy a Domanisa-beli Cordosnak mondott Péter szolgálattelvő embere, Mátyás, urának, egyanezen Péternek a képviselőjében színünk elé járulva bemutatta előttünk Anian és Golgan mestereknek, egykori beszercei várnagyoknak bizonyos, az alábbiakban leírt értelmű és tartalmú nyílt oklevelét, azzal fordulván kéréshez illő alázattal hozzánk, hogy a dolog nagyobb nyilvánvalóságáért és teljesebb biztonságáért a szóban forgó oklevél teljes szövegét, illetve tartalmát a magunk privilegiális oklevelébe áttételve és belefoglaltatva kegyeskedjünk annak átírását előbb megnevezett ura számára jogainak megoltalmazása végett biztonságképpen kiadni. Eme bizonyos, előttünk ilyesformán bemutatott oklevélnek a tartalma a maga egészében e szavakban következik:

(Átírva a fentebb 7. szám alatt közölt oklevél.)

Mi tehát, a fent nevezett Mátyás által ura, az említett Cordosnak mondott Péter képviselőjében elénk terjesztett helyénvaló és törvényes, a joggal összhangban álló kérelmére — vagy valójában inkább meghajolva e tekintetben a közigazság előtt — a fent nevezett Anian és Golgan mestereknek, beszercei várnagyoknak a szóban forgó Mátyás által az előbbiek szerint bemutatott oklevelét, amelyben láthatólag nincsen sem vakarás sem áthúzás, s amely semelyik részében sem rongált, ezen privilegiális oklevelünkbe teljes szövegében és tartalmával szóról szóra, bárminemű hozzátétel és belőle való elvétel avagy változtatás nélkül átíratva és belefoglaltatva, elrendeltük a pecsétünk ráfüggesztésével megerősített jelen oklevél kiadását a fentebb érintett Cordosnak mondott Péter számára jogai megoltalmazása végett biztonságképpen. Kelt Szent György vértanú ünnepe előtt a legközelebbi vasárnapon, az Úr 1420. esztendejében.

12. 1420. április 21.

Universis Cristi [!] fidelibus tam presentibus quam futuris, seriem presentium inspecturis Stephanus prepositus monasterii beate Marie virginis de Turoch locique eiusdem conventus salutis optamentum in omnium Salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod Mathyas famulus Petri dicti Cordos de Domanisa, in persona eiusdem Petri, domini sui nostram veniendo in presentiam exhibuit nobis quasdam litteras patentes olim serenissimi principis domini Lodovici regis Hungarie felicis recordie [!] tenoris et continentie infrascripte petens nos precum debita cum instantia, quatenus ob maiorem rei evidentiam et cautelam uberiores totam formam et tenorem earundem litterarum transsumpti et litteris nostris privilegialibus inseri faciendo transscriptum ipsarum sibi dare dignemur pro suorum iurium tuitione. Quarum quidem litterarum nobis sic exhibitarum tenor per omnia is est:

(Átírva a fentebb 9. szám alatt közölt oklevél, amely a 8. számú iratot is magában foglalja.)

Nos itaque iustis ac equitati consonis postulationibus pretaxati Mathye per eundem in persona memorati Petri dicti Cordos, domini sui nobis porrectis, ymmo communi iustitie in hac parte aquiescentes, prescriptas litteras supradicti domini Lodovici regis nobis per eundem modo, quo supra, exhibitas, non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte vitiatas fore conspicientes, totam formam et tenorem earundem de verbo ad verbum nichil addendo, nilque ex eisdem diminuendo seu variando transsumpti et presentibus litteris nostris privilegalibus inseri faciendo, presentes appensione sigilli nostri roboratas prefato Petro dicto Cordos duximus concedendum ad cautelam. Datum die dominica proxima ante festum Sancti Georgii martyris, anno verbi incarnati Mille[si]mo quadringen[tesi]mo vigesimo.

Eredetije: Budapest, Magyar Országos Levéltár. DL. 105 384. (Szádeczky-Kardoss cs. lt. / 1962: 2140.); Ugyanezen oklevélről készült fényképet őrző jelzet: DL. 105 969. (Szádeczky-Kardoss cs. lt.). E második jelzethez mellékelt másolat leírása szerint: hátyára írt eredetijéről a selyem zsinóron függő viaszpecsét elveszett.

Másolata: Budapest, Magyar Országos Levéltár. DL. 105 969. (Szádeczky-Kardoss cs. lt. / 1962: 2140.; az oklevél eredetijéhez azonos jelzet alatt mellékelve). Szira Béla IV. éves tanárjelölt, a Magyar Történelmi Szeminárium könyvtárnoka készítette a Szádeczky Lajos egyetemi tanár birtokában levő eredetiről. Szádeczky Lajos a másolatot az eredetivel egybevetette és javította, majd szóról szóra való egyezését az eredetivel Kolozsvárott 1911. január 19-én aláírásával tanúsította. Mindehhez Domanis és vidéke címfelirattal térképvázlatot is mellékel.

Kiadása: —

Megjegyzés: Az irat hitelességével kapcsolatban nem merül fel kétséget ébresztő körülmény.

Az oklevél felvételét l. a 6. számú mellékletben.

Az oklevél fordítása

István, a turóci Boldogságos Szűz Mária-monostor prépostja és ugyanazon hely konventje Krisztus valamennyi hívének, mind a ma élőknek, mind az eljövendőőknek, akik a jelen oklevél rendjébe betekintenek majd, az üdvözülés kívánságát mindnyájunk Üdvöztetőjében. Ezen oklevél rendjében kívánjuk mindenkinek a tudomására hozni, hogy a Domanisa-beli Cordosnak mondott

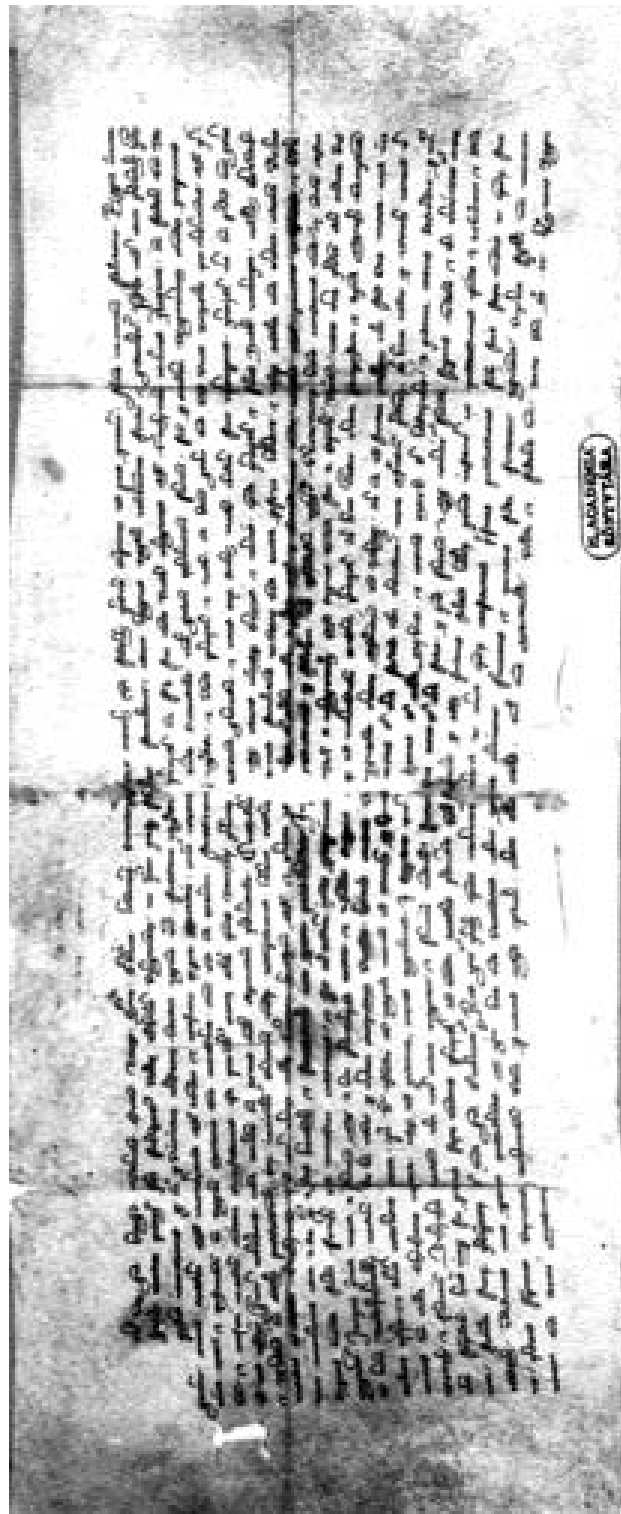
Péter szolgálattevő embere, Mátyás, urának, ugyanezen Péternek a képviselőjében színünk elé járulva bemutatta előttünk a néhai legfelségesebb fejedelemnek, Lajos úrnak, Magyarország boldog emlékezetű királyának egy bizonyos, az alábbiakban leírt értelmű és tartalmú nyílt oklevelét, azzal fordulván kéréshez illő alázattal hozzánk, hogy a dolog nagyobb nyilvánvalóságáért és teljesebb biztonságáért a szóban forgó oklevél teljes szövegét, illetve tartalmát a magunk privilegiális oklevelébe áttétetve és belefoglaltatva kegyeskedjünk annak átírását jogai megoltalmazása érdekében részére kiadni. Eme bizonyos, előttünk ilyenképpen bemutatott oklevélnek a tartalma a maga egészében a következő:

(Átírva a fentebb 9. szám alatt közölt oklevél, amely magában foglalja a 8. számú iratot is.)

Mi tehát, az előbb érintett Mátyás által ura, az említett Cordosnak mondott Péter képviselőjében előterjesztett jogos s a méltányossággal összhangban álló kérelmére — vagy helyesebben meghajolva e tekintetben a közigazság előtt — a fent nevezett Lajos király úrnak az előzőekben leírt s a nevezett által a fentebbiek szerint bemutatott oklevelét, amelyben láthatólag nincsen sem vakarás sem áthúzás, s amely semelyik részében sem rongált, ezen privilegiális oklevelünkbe teljes szövegében és tartalmával szóról szóra, bárminemű hozzátétel és belőle való elvétel avagy változtatás nélkül átíratva és belefoglaltatva, elrendeltük a pecsétünk ráfüggesztésével megerősített jelen oklevél kiadását a nevezett Cordosnak mondott Péter számára a biztonság érdekében. Kelt Szent György vértanú ünnepe előtt a legközelebbi vasárnapon, a megtestesült Ige 1420. esztendejében.

Mellékletek

- I.** IV. Béla király oklevele, 1259.
(MOL. DL. 71 835.)
- II.** Kumurzanus és Tamás trencsényi curialis comesek oklevele, 1260—1263 között.
- III.** A szepesi káptalan oklevele, 1297. március 15.
(MOL. DL. 105 383.)
- IV.** A nyitrai káptalan oklevele, 1272. (Esztergomi Prímási Levéltár. Ipolyi gyűjtemény 4.
[Df. 248 866.]).
- V.** A turóci konvent oklevele, 1420. április 21.
(MOL. DL. 10 917.)
- VI.** A turóci konvent oklevele, 1420. április 21.
(MOL. DL. 105 384.)
- VII.** Losonci László besztercei ispán oklevele, 1385. április 1.
(MOL. DL. 105 385.)

I. IV. Béla király oklevele, 1259. (MOL. DI. 71 835.)

VI. A turóci konvent oklevele, 1420. április 21. (MOL. Dl. 105 384.)

Comitis in futurum custodiendis, dare et persolvere debeamus. Cunctis
 nobis Thomas, ut idem Thomas Vel sui heredes, a se, sui filij
 Mathias pater Verano usq. eius relictionem abstant, nisi per
 Videlicet pedes annis integros, singulis annis, tantummodo quatuor
 Marcos, et duo florenos, occasione Curie centum, in postpositis
 nobis et alijs Comitibus custodiendis dare debeamus. Hoc etiam
 nos quate, quod quocumq. nos et nos Successores Comites, in Ecc
 etiam nos fuis a comitibus, exeat idem Thomas, et sui postules
 duos florenos et alij florenos, sub eadem Advocacia sua ven
 dendi, comitibus Ley florenos persolvere debeant. Item univ
 Judicia, in ipsa Advocacia sua emittenda, idem Thomas iudicabit,
 ut tenet, ut duo pedes Judicior et burgior, tantum fuit
 incendi, nobis Vel nos Successoribus Comitibus, provenire debet
 de hinc Vico pater idem Thomas, obituri. Nihilominus concess
 ius, fit idem Thomas, liberos Laneen, liberos Pedemont, Volendun
 fustionem de Marcellum et Saron, sub eadem Advocacia pater persolvat
 Anno Dni Millesimo trecentesimo, septuagesimo. Sept.
 Nos itaq. iuris et jurisdictionis Duplicationibus, propter Andree filij
 Thomas, nobis humillime potestas, Comitat. translatione, dignitate
 et amissione, propter lucas patres, iam dicti Ceteri Jacobi
 omni Vico et suspensione parentis, providendum de Vico
 ad Vectum, iustas finituras, donatione. Ceterum propter Sol.
 de hinc, in eorum tenore contenta et expressa, pro eadem Andree
 filio Thomas, suisq. hereditibus et posteritibus univ
 vel omnes sui coheredes, et claudas persolvat Vilem, qua
 duo in nobis est, confecturus, quatenus, excepta nostra pietatibus
 mediant. Datus in Viduclia Sabbato proximo, ante
 Idem Pasche. Dni. Anno ejus, Millesimo, trecentesimo,
 octuagesimo quinto. O. S. et apertum.

4
Istocum de Sabinis noster Vavoda Transilvanicus
Byssius et Tunc Comes Z. fidelibus nostris dilectis universis
Carta Byssius, per tempore consensibus statim cum favore
omni bono. Continuis Vobis et mandamus bene habere
Quatenus haberi nostra precipium famulatum Viam Tran
conam Scultum in Domini, possessioni nuncupata ad ipsam
Cartam pectus, ut puda statim licentiam Regalia, care
reque. Statim Legi Hungaria eadem Statim, sui eadem
Statim concessum, in fine eorum impedit nullo pectus
reque impedire, sed cum pectus et ipsi ipsi nuncupata
concedere. Sicut in pectus non statim. Tunc Sibi
ipsi de Sabinis Sibi et Regalia. Anno Sibi
Mille, tunc tunc tunc tunc. In capite
testamentum Statim non pectus Sibi et Regalia.

VII. Losonci László besztercei ispán oklevele, 1385. április 1. (MOL. Dl. 105 385.)

